

Biblioteki powiatowe 2005

Niniejszy materiał nawiązuje do prac poświęconych bibliotekom powiatowym, publikowanych w EBiB w poprzednich latach¹. Jego zasadniczym celem jest przedstawienie stanu organizacyjnego bibliotek powiatowych zarejestrowanego pod koniec 2005 r., czyli po siedmiu latach od wprowadzenia reformy samorządowej i nałożenia na samorządy powiatowe ustawowego obowiązku powoływania powiatowych instytucji. Podstawowe dane dotyczące liczby bibliotek, ich rozmieszczenia w województwach, sposobu zorganizowania wykorzystane zostaną do opisanie bieżącej sytuacji bibliotek powiatowych, a także do porównania ze wskaźnikami ilustrującymi sytuację i warunki działania bibliotek powiatowych w poprzednich latach.

Niniejszy tekst przygotowano na podstawie materiałów systematycznie zbieranych i weryfikowanych przez Zakład Bibliotekoznawstwa IKiCz. Wykorzystano także analizy omawiające sytuację bibliotek publicznych sporządzane przez wojewódzkie biblioteki publiczne dla MKiDN.

Wiedza o bibliotekach powiatowych, ich funkcjonowaniu, organizacji, realizowanych zadaniach, zakresie współpracy z innymi bibliotekami szybko dezaktualizuje się, tak jak zmienia się sytuacja tych bibliotek. Co wiadomo na pewno o bibliotekach powiatowych?

1. Reaktywowano je w styczniu 1999 r., ich organizatorami są samorządy powiatowe, które decydują o powołaniu i kształcie organizacyjnym; biblioteki powiatowe są instytucjami samorządowymi, tak jak pozostałe biblioteki w sieci publicznej.
2. Z założenia tworzą pośredni szczebel wśród bibliotek publicznych, bardzo ważny z punktu widzenia funkcjonowania placówek tej sieci, szczególnie po utworzeniu dużych województw.
3. Mają sprecyzowany zakres zadań, które jednoznacznie podkreślają ponadlokalny charakter ich działalności, jednakże o zasadniczo innym kształcie merytorycznym niż zadania placówek działających przed 1975 r.

---

¹ W EBiB w dziale **Raporty, projekty, dokumenty** ukazały się dwa materiały autorstwa B. Budyńskiej i M. Jezierskiej: *Raport o bibliotekach powiatowych 2002* (<http://ebib.oss.wroc.pl./raport/powiat2/>); *Porównanie sytuacji bibliotek powiatowych w latach 2002-2003* (<http://ebib.oss.wroc.pl/raport/powiat3/>).

4. Ich sieć pokrywa się z układem administracyjnym powiatów, w obrębie których funkcjonują dwa podstawowe typy bibliotek – dla powiatów ziemskich i grodzkich (w niektórych powiatach grodzkich biblioteki pełnią także funkcje ponadlokalne). Ten jednoznaczny (ostry) podział nie gwarantuje jednorodności organizacyjnej i merytorycznej bibliotek powiatowych. Dane ilustrujące aktualną sytuację bibliotek powiatowych potwierdzają duże ich zróżnicowanie, począwszy od organizacji, wysokości finansowania, zakresu realizowanych zadań, a także wielkości terenu, z jakim mają współpracować.

Powoływanie bibliotek powiatowych

Biblioteki powiatowe przypisane są sieci powiatów, w związku z czym ich liczba, a także status zmieniały się, tak jak korektom ulegała struktura administracyjna powiatów². W minionych 7 latach na stan bibliotek powiatowych wpływało:

- ***tworzenie nowych powiatów ziemskich,***
- ***zmiana statusu administracyjnego powiatów,***
- ***łączenie powiatów o różnych statusach.***

Biblioteki powiatowe powoływane były najczęściej w wyniku porozumienia dwóch niezależnych samorządów (gminnych i powiatowych) i to ich przedstawiciele decydowali o kształcie i możliwościach bibliotek, którym zlecano zadania ponadlokalne³. Nieporozumienia i konflikty między organizatorami bibliotek nie ułatwiały organizacyjnej i finansowej stabilizacji bibliotek. Częste zmiany decyzji władz wpływały na przeobrażenia w powstającej sieci bibliotek powiatowych. Dokonywano zmian:

- *w doborze placówek na terenie powiatu, w wyniku czego zawieszano w ogóle działalność ponadlokalną w bibliotekach, którym wcześniej rozszerzono zakres prac i w konsekwencji zlecano zadania innym bibliotekom lub tworzone biblioteki powiatowe od podstaw; z reguły każda zmiana powodowała, że kolejne instytucje o zasięgu powiatowym charakteryzowały się innym rozwiązaniem organizacyjnym,*
- *w organizacji pracy bibliotek o zasięgu ponadlokalnym, zmieniano warunki realizowania zadań powiatowych, biblioteki pełniły je nieformalnie, bez podpisanych właści-*

---

² Charakter zmian opisano w materiale prezentowanym na ogólnopolskiej konferencji w Lublinie w 2005 r.; B. Budyńska, M. Jezierska: Biblioteki powiatowe w sześć lat po reformie. W: Sieć bibliotek publicznych wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego. Materiały z ogólnopolskiej konferencji. Lublin, 27-29 września 2005 r. Warszawa 2006 r. s.114-134.

³ W 2005 r. w ponad 89% powiatów ziemskich realizujących zapisy ustawy bibliotekom gminnym różnych szczebli zlecono zadania ponadlokalne.

wych umów, czy porozumień, często przez okres 2, 3 miesięcy w roku i taki cykl współpracy bibliotek z samorządami powtarzany był w kolejnych latach,

- w wysokości kwot przeznaczanych na działalność ponadlokalną w trakcie roku finansowego, włącznie z pomniejszaniem funduszy z budżetu miasta o wielkość środków przyznawanych z powiatu.

Biblioteki powiatowe, obok problemów w komunikowaniu się z organizatorami, pokonywaniu trudności finansowych, organizacyjnych nie mogły także przełamać wielu barier wewnątrz bibliotecznych, związanych ze zmianą funkcji placówki. Skomplikowanej sytuacji nie ułatwiał brak jasno sprecyzowanego modelu (modeli) organizacyjnego i funkcjonalnego biblioteki powiatowej, do którego instytucje te mogłyby dążyć, czy też wyraźnie sprecyzowanych zasad współpracy między trzema szczeblami bibliotek publicznych.

Warto wspomnieć także o prawnych uwarunkowaniach funkcjonowania bibliotek powiatowych. Niejednoznaczne zapisy w ustawach o bibliotekach, działalności kulturalnej, samorządzie powiatowym (w wielu miejscach wykluczające się) nieskutecznie chroniły interesów bibliotek, nie wspomagały samorządów, nie dawały podstaw do prawidłowego budowania sieci bibliotek powiatowych.

Wymienione okoliczności sprawiły, że obserwowanie następujących po sobie, kolejnych etapów powoływania bibliotek powiatowych bywa niezwykle trudne. Trudne bywa też po prostu ich zwykłe policzenie. Wyjątkowo niestabilna sytuacja jest wśród bibliotek powiatów ziemskich, które pełnią najczęściej funkcje ponadlokalne na podstawie odnawialnych umów, a więc pojawiają się na czas określony, następnie znikają lub ich zadania przejmują kolejne biblioteki w ramach tego samego powiatu. Warto przytoczyć tu przykłady z ostatnich dwu lat. W 2004 roku w stosunku do 2003 zmiany ilościowe zaszły w 11 powiatach. Przybyło jednak tylko 9 bibliotek powiatowych, bowiem zlikwidowano biblioteki w 2 powiatach. Biblioteki utworzono w powiecie **żnińskim** (kujawsko-pomorskie), **kluczborskim** (opolskie), **ropczycko-sędziszowskim** (podkarpackie), **augustowskim** (podlaskie), **giżyckim** (warmińsko-mazurskie), **malborskim i tczewskim** (pomorskie), **gryfickim i pyrzyckim** (zachodniopomorskie); zlikwidowano w powiecie **żagańskim** (lubuskie) i w **pińczowskim** (świętokrzyskie)⁴.

---

⁴ Biblioteka od trzech lat nie podejmuje żadnych przypisanych jej działań, w związku z czym nie ujmuje się jej w statystycznych zestawieniach.

Do zmian ilościowych doszły jeszcze inne, które miały wpływ na sposób pełnienia przez Biblioteki funkcji ponadlokalnych. Np. wypowiedziano umowę MGBP w Nysie i zlecono realizację zadań dla powiatu nyskiego BP w Paczkowie; w powiecie rawskim wypowiedziano umowę MBP w Rawie Mazowieckiej i utworzono od podstaw bibliotekę powiatową; w powiecie puławskim władze powiatowe podjęły próbę likwidacji nowoutworzonej Powiatowej Biblioteki Publicznej w Puławach, która po wielu administracyjnych interwencjach kontynuuje działalność.

Podobne ilościowe zmiany zaszły w 2005 r. w stosunku do 2004. Biblioteki powiatowe powołano w powiecie **oławskim i złotoryjskim** (dolnośląskie), **stargardzkim i sztumskim** (pomorskie), **starachowickim** (świętokrzyskie), **ełckim i piskim** (warmińsko-mazurskie; tam na cztery miesiące zlecono zadania MBP w Rucianem-Nidzie), **świdwińskim** (zachodniopomorskie); w powiecie **kościerskim** (pomorskie) jedna z bibliotek miejskich straciła status biblioteki powiatowej, podobnie w powiecie **przeworskim** (podkarpackie). W obrębie powiatów ziemskich zaszły także zmiany o innym charakterze. Funkcje ponadlokalne dla powiatu łódzkiego wschodniego przejęła MBP w Koluszkach (dotychczas zadania te pełniła WiMBP w Łodzi), zadania dla powiatu grajewskiego przesunięto z MGBP w Rajgrodzie do MBP w Grajewie (podlaskie), w Wałbrzychu połączono ponownie zadania miejskie i ponadlokalne (od 2003 r. Biblioteka pod Atlantami pełniła funkcje dla powiatu ziemskiego, a 17 filii realizowało zadania dla miasta Wałbrzycha).

Sytuacja bibliotek w miastach na prawach powiatu jest stabilna, co łączy się ze sposobem ukonstytuowania się tych instytucji. Można bowiem przyjąć, że w momencie zmiany statusu miasta zmienił się również status działających w ich obrębie instytucji. W rzeczywistości biblioteki miejskie w miastach na prawach powiatu nie odczuły żadnych organizacyjnych (ani merytorycznych) zmian, stały się niejako automatycznie, bibliotekami w powiatach grodzkich. Sytuacja bibliotek w powiatach grodzkich, a raczej sposób określania przez nie swojego statusu bywa powodem niejednoznaczności. Podczas sporządzania zestawień ilustrujących liczbę bibliotek powiatowych, w tym bibliotek grodzkich, pojawiają się sprzeczne informacje. We wnioskach organizatorów bibliotek o przydział dotacji celowej przesłanych do Ministra Kultury w 2005 r. spośród 72 bibliotek funkcjonujących w miastach na prawach powiatu 15 określiło się, jako biblioteki powiatowe, pozostałe, jako biblioteki gmin miejskich. Z danych GUS za 2005 r. wynika zaś, że 61 bibliotek określiło się jako biblioteki w powiatach grodzkich, pozostałe jako biblioteki gmin miejskich.

Analiza danych dotyczących liczby bibliotek powiatowych funkcjonujących od momentu reaktywowania do chwili obecnej pokazuje tempo ich powstawania. Wśród ogółu powiatów ziemskich w 1999 roku 26,9% powołało swe ponadlokalne biblioteki, w 2000 r. – 16,9%, w 2001 – 16,9%, w 2002 – 5,7%, w 2003 – 5,1%, w 2004 – 2,2%, w 2005 r. – 1,9%. Okazuje się zatem, że w ciągu pierwszych trzech lat od wprowadzenia reformy w ponad 60% powiatów ziemskich utworzono (powołano) biblioteki o zasięgu ponadlokalnym (do końca 2001 r. powstało 60,7% interesujących nas instytucji), a w kolejnych – 14,9%. Łącznie w okresie siedmiu lat ponad ¾ powiatów ziemskich utworzyło swe powiatowe biblioteki (75,6%)⁵.

Analiza sytuacji bibliotek powiatowych uwzględniająca charakter prowadzonej przez nie działalności pokazuje, że w okresie 7 lat zmniejszyła się liczba bibliotek grodzkich, pełniących wyłącznie funkcje miejskie (56 placówek w 1999 r., 53 – 2000 r., 47 – 2001 r., 46 – w latach 2002 – 2005), wzrosła natomiast liczba bibliotek grodzkich, pełniących jednocześnie funkcje miejskie i ponadlokalne (od 11 w 1999 r., 18 w 2000 r., 25 w 2001 r., 27 w 2002 r., do 26 w latach 2003 -2005). Wraz ze wzrostem liczby powiatów realizujących nałożone przez ustawę zadania następował systematyczny przyrost bibliotek w powiatach ziemskich – od 72 w 1999 r., 117 w 2000 r., 162 w 2001 r., 178 w 2002 r., 195 w 2003 r., 202 w 2004 r., 208 w 2005 r.

Liczba bibliotek realizujących zadania o zasięgu powiatowym:

Rok	Liczba bibliotek realizujących zadania powiatowe			
	Ogółem	ziemskich	ziemskich i grodzkich	grodzkich
1999	139	72	11	56
2000	188	117	18	53
2001	234	162	25	47
2002	251	178	27	46
2003	267	195	26	46
2004	274	202	26	46
2005	280	208	26	46

Biblioteki powiatowe w 2005 r.

Stan

Do końca 2005 roku **biblioteki dla powiatów ziemskich** utworzono w 3/4 ogółu powiatów ziemskich (73,9%), tj. w 232 spośród 314, co oznacza, że trzy powiaty spośród każdych czterech podjęły obowiązek wynikający z ustawy. Kolejne lata od

⁵ Tj. zliczając procentowe przyrosty w poszczególnych latach.

wprowadzenia reformy pokazały, iż proces powoływania bibliotek uległ wyraźnemu zahamowaniu⁶.

Wymóg powołania biblioteki powiatowej zrealizowały w pełni tylko trzy województwa: **łódzkie, małopolskie i wielkopolskie**; w województwie lubelskim i opolskim do pełnej sieci brakuje po 1 bibliotece powiatowej, w podlaskim i pomorskim po 2.

Biblioteki powiatowe według województw (grudzień 2005 r.)

Województwo	Liczba powiatów wg układu administracyjnego			Liczba powiatów realizujących zadania		Liczba bibliotek realizujących zadania dla powiatów			
	ogółem	ziemskich	miast na prawach powiatu	ogółem	ziemskich	ogółem	ziemskich	ziemskich i grodzkich	grodzkich
Polska	379	314	65	297	232¹	280	208	26	46
dolnośląskie	29	26	3	18	15	16	13	2	1
kujawsko-pomorskie	23	19	4	16	12	16	12	-	4
lubelskie	24	20	4	23	19	20	16 ²	3	1
lubuskie	14	12	2	4	2	4	2	-	2
łódzkie	24	21	3	24	21	26	19	2	5 ³
małopolskie	22	19	3	22	19	24	18	1	5 ³
mazowieckie	42	37	5	22	17	18	13	4	1
opolskie	12	11	1	11	10	11	10	-	1
podkarpackie	25	21	4	18	14	15	11	3	1
podlaskie	17	14	3	15	12	12	9	3	-
pomorskie	20	16	4	18	14	17	13	1	3
śląskie	36	17	19	31	12	28	9	3	16
świętokrzyskie	14	13	1	8	7	8	7	-	1
warmińsko-mazurskie	21	19	2	15	13 ⁴	15	13 ⁴	1	1
wielkopolskie	35	31	4	35	31	33	29	2	2
zachodniopomorskie	21	18	3	17	14 ⁵	17	14 ⁵	1	2

¹⁾ liczba powiatów ziemskich realizujących zadania (232) jest mniejsza od liczby bibliotek (234, tj. 208 bibliotek dla powiatów ziemskich i 26 ziemskich i grodzkich), w 2 powiatach działają po dwie biblioteki ziemskie,

²⁾ w powiecie ryckim w Wydziale Spraw Społecznych zatrudniono specjalistę do spraw bibliotek;

³⁾ w Łodzi zadania biblioteki miasta na prawach powiatu pełni 5 bibliotek miejskich (dawniej dzielnicowych), w Krakowie – 4;

⁴⁾ w powiecie elbląskim zadania realizują 2 biblioteki (Biblioteka Elbląska i Biblioteka Publiczna w Pasłęku); „Wirtualną Powiatową Bibliotekę Publiczną” dla powiatu olsztyńskiego policzono jako jedną; w programie uczestniczy 5 bibliotek gmin miejsko-wiejskich (Barczewo, Biskupiec, Dobrze Miasto, Jeziorany, Olsztynek), 7 bibliotek gmin wiejskich (Dywity, Gietrzwałd, Jonkowo, Kolno, Purda, Stawiguda, Świątki) oraz WBP w Olsztynie (koordynator);

⁶⁾ W 1999 r powstało 26,9% bibliotek powiatowych dla powiatów ziemskich, w 2000 r. -16,9%, w 2001 – 16,9%, w 2002 – 5,7%, w 2003 – 5,1%, w 2004 – 2,2%, w 2005 r. – 1,9%.

⁵⁾ powiat gryfiński zadania zlecił dwóm bibliotekom: MiGBP w Gryfinie oraz Centrum Kultury. MBP w Chojnie.

Mimo upływu siedmiu lat od momentu wprowadzenia reformy co 4 powiat ziemski (26,1%) nie powołał swej biblioteki. W 2005 r. stosunku do 2004 sytuacja niewiele się zmieniła. Nieliczne przemieszczenia w obrębie powiatów nie zmieniły ogólnego układu w obrębie tych placówek. Szczególnie niesprzyjające warunki związane z powoływaniem i funkcjonowaniem bibliotek powiatowych występują w 5 województwach: w **lubuskim** w 83,3% powiatów nie powołano bibliotek powiatowych (na 12 powiatów ziemskich tylko w 2 działają biblioteki powiatowe); w **mazowieckim** w 54,1% (spośród 37 powiatów ziemskich 17 realizuje zadania wynikające z ustawy); w **świętokrzyskim** w 46,2% (z 13 powiatów zadania realizuje 7); w **dolnośląskim** w 42,3% (z 26 powiatów zadania realizuje 15); w **kujawsko-pomorskim** w 36,8% (wśród 19 powiatów w 12 powołano biblioteki powiatowe). W wymienionych województwach niekorzystna sytuacja utrzymuje się od kilku lat – w mazowieckim i w świętokrzyskim od 2001 r. nie zmieniła się liczba działających bibliotek powiatowych, w lubuskim w 2004 r. zlikwidowano powołaną wcześniej bibliotekę powiatową, w dolnośląskim w 2005 r. utworzono wprawdzie 2 biblioteki (jednak w dalszym ciągu co drugi powiat nie ma swej ksiąźnicy) i w kujawsko-pomorskim w 2004 r. – 1.

Powiaty ziemskie, które nie utworzyły bibliotek powiatowych (grudzień 2005 r.):

Województwo	Liczba powiatów ziemskich	Liczba powiatów ziemskich, które realizują zadania		Powiaty ziemskie, które nie realizują zadań biblioteki powiatowej		
		ogółem	%	ogółem	%	nazwa
Polska	314	232	73,9	82	26,1	
dolnośląskie	26	15	57,7	11	42,3	bolesławiecki, głogowski, górowski, jaworski, kamiennogórski, lubański, polkowicki, strzeliński, świdnicki, trzebnicki, wrocławski
kujawsko-pomorskie	19	12	63,2	7	36,8	aleksandrowski, bydgoski, chełmiński, grudziądzki, lipnowski, sępoleński, świecki
lubelskie	20	19 ¹	95,0	1	5,0	włodawski
lubuskie	12	2	16,7	10	83,3	gorzowski, krośnieński, międzyrzecki, nowosolski, strzelecko-drezdenecki, sulęciński, wschowski, zielonogórski, zagański ² , żarski
łódzkie	21	21	100	-	-	-
małopolskie	19	19	100	-	-	-
mazowieckie	37	17	45,9	20	54,1	gostyniński, grodziski, grójecki, legionowski, lipski, łosicki, makowski, mławski, nowodworski, ostrowski, otwocki, piaseczyński, płoński, przasnyski, sierpecki, szydlowiecki, warszawski zachodni, węgrowski, wyszkowski, żyrardowski
opolskie	11	10	90,9	1	9,1	głubczycki

podkarpackie	21	14	66,7	7	33,3	dębicki, jarosławski, leski, lubaczowski, łańcucki, przeworski, tarnobrzeski
podlaskie	14	12	85,7	2	14,3	bielski, hajnowski
pomorskie	16	14	87,5	2	12,5	człuchowski, kościerski
śląskie	17	12	70,6	5	29,4	bieruńsko-lędziński, gliwicki, kłobucki, lubliniecki, zawierciański
świętokrzyskie	13	7	53,8	6	46,2	buski, jędrzejowski, ostrowiecki, pińczowski ³ , sandomierski, staszowski
warmińsko-mazurskie	19	13 ⁴	68,4	6	31,6	działdowski, kętrzyński, mragowski, nidzicki, nowomiejski, szczycieński
wielkopolskie	31	31	100	-	-	-
zachodniopomorskie	18	14 ⁵	77,8	4	22,2	białogardzki, kołobrzeski, policki, wałecki

¹⁾ w powiecie ryckim w Wydziale Spraw Społecznych zatrudniono specjalistę do spraw bibliotek;

²⁾ pod koniec 2003 r. burmistrz Żagania wypowiedział starostwu umowę uzasadniając to zbyt niskim udziałem finansowym powiatu;

³⁾ formalnie istnieje, jednak w ocenie WBP w Kielcach nie prowadzi działalności;

⁴⁾ w powiecie elbląskim zadania realizują 2 biblioteki (Biblioteka Elbląska oraz Biblioteka Publiczna w Pastęku);

⁵⁾ powiat gryfiński zadania zlecił dwóm bibliotekom: MiGBP w Gryfinie oraz Centrum Kultury. MBP w Chojnie.

Organizacja

Biblioteki w powiatach ziemskich

1. Zlecenie zadań ponadlokalnych bibliotekom publicznym różnych szczebli to najczęściej występująca forma organizacyjna. Rozwiązanie takie przyjęto w 209 bibliotekach spośród 234 (tj. **89,3%** bibliotek ziemskich). Zadania ponadlokalne zlecano 91 bibliotekom gmin miejskich (w tym 28 byłym bibliotekom wojewódzkim), 87 bibliotekom gmin miejsko-wiejskich, 2 bibliotekom gmin wiejskich – (dla powiatu kaliskiego w gminie Opatówek, dla powiatu braniewskiego w gminie wiejskiej Braniewo), 5 wojewódzkim, 24 bibliotekom miast na prawach powiat.

Rozwiązania organizacyjne przyjęte w powiatach ziemskich		dolnośląskie	kujawsko-	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-	wielkopolskie	zachodniopomor-	Polska
Powierzenie zadań powiatowych bibliotekom:	gmin miejskich	8	8	6	-	9	7	5	1	5	7	8	8	2	6	8	4	91
	gmin miejsko-wiejskich	3	4	1	2	3	11	7	8	6	2	4	1	4	5	15	10	87
	gmin wiejskich	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2
	wojewódzkim	-	-	-	-	-	-	-	1	1*	1*	-	-	1	-	1	-	5
	miast na prawach powiatu**	2	-	3	-	2	1	4	-	2	2	1	3	-	1	2	1	24
Razem		13	12	10	2	14	19	16	10	14	12	13	12	7	13	27	15	209

* Biblioteki te łączą funkcje bibliotek wojewódzkich, grodzkich (miast na prawach powiatu) oraz realizują zadania bibliotek powiatowych dla powiatów ziemskich (na podstawie umów); biblioteki te wykazywane są także w zestawieniach dotyczących bibliotek grodzkich;

** Są to biblioteki miast na prawach powiatu realizujące na podstawie umów zadania dla powiatów ziemskich, biblioteki te wykazywane są także w zestawieniach dotyczących bibliotek grodzkich.

Przedstawiony podział to nie jedyny charakterystyczny dla tej grupy bibliotek. Biblioteki pełniące zadania ponadlokalne różnicuje:

- **status formalny** – są instytucjami kultury, wpisanymi do rejestru instytucji kultury w gminach (instytucje samodzielne organizacyjnie) lub bibliotekami włączonymi w struktury innych instytucji kultury albo urzędów gmin (zadania ponadlokalne zlecane są wówczas instytucji nadrzędnej, która przekazuje je bibliotece włączonej w swe struktury). Biblioteki niesamodzielne organizacyjnie występują w województwach: dolnośląskim, lubelskim, małopolskim, opolskim, podlaskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim).

Zlecenie zadań powiatowych bibliotekom włączonym w struktury innych instytucji w wielu przypadkach miało bezpośredni wpływ na ich wyodrębnienie i powrót do statusu samodzielnej jednostki organizacyjnej.

- **zasięg oddziaływania** – współpracują z gminami całego powiatu (powiaty obejmują od 3 do 19 gmin) lub z jego częścią w przypadku powiatów gryfińskiego, gdzie funkcje ponadlokalne podzielone są między biblioteki w Chojnie i Gryfinie oraz elbląskiego – podzielonego między biblioteki w Elblągu i Pasłęku.

- **miejsce usytuowania biblioteki powiatowej** – zadania ponadlokalne zlecono głównie bibliotekom publicznym w miastach – siedzibie władz powiatu, ale również miastach usytuowanych w powiecie lub poza nim. Mowa tu zarówno o:

- placówkach położonych w obrębie powiatów ziemskich okalających duże aglomeracje miejskie (miasta na prawach powiatu), np. dla powiatu wrocławskiego funkcje powiatowe pełni biblioteka w Izbicy Kujawskiej, dla toruńskiego – w Chełmży, dla krakowskiego – w Słomnikach, dla nowosądeckiego – w Starym Sączu, dla gdańskiego w Pruszczu Gdańskim;
- bibliotekach działających w powiatach, których przedstawiciele nie porozumieli się z władzami miast w sprawie zlecenia zadań bibliotekom miejskim w miastach siedzibie władz powiatu, np. dla powiatu brzeskiego zadania ponadlokalne pełni biblioteka w Grodkowie, nyskiego – w Paczkowie, oleskiego – w Gorzowie Śląskim, strzeleckiego – w Zawadzkiem, tczewskiego – w Gniewie, mikołowskiego w Łaziskach Górnych. Do niedawna dla powiatu grajewskiego funkcje ponadlokalne pełniła biblioteka w Rajgrodzie.
- bibliotekach działających poza obrębem powiatu ziemskiego zlecającego zadania (bibliotece miasta na prawach powiatu lub wojewódzkiej), np. dla powia-

tu ziemskiego białostockiego, zadania pełni biblioteka usytuowana w powiecie grodzkim, a jednocześnie w mieście siedzibie władz wojewódzkich. Podobna sytuacja jest w Rzeszowie, Opolu, Kielcach, Poznaniu, do niedawna w Łodzi.

2. Biblioteki powiatowe nowoutworzone działają jako instytucje samodzielne, ich organizatorem jest wyłącznie powiat. Jest ich 20 (w tym urzędnik do spraw powiatu zatrudniony w urzędzie gminy), występują w 5 województwach: lubelskim, łódzkim, wielkopolskim, dolnośląskim, pomorskim.

Przyjęte rozwiązania organizacyjne		dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-	wielkopolskie	zachodniopomor-	Polska
biblioteki nowoutworzone	tworzone od podstaw	1	-	7	-	6	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4	-	19
	urzędnik Starostwa	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Razem		1	-	8	-	6	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4	-	20

3. Inne rozwiązania organizacyjne

Przekształcenie w bibliotekę powiatową innej instytucji. Mowa tu o 4 bibliotekach, w tym 3 byłych bibliotekach wojewódzkich w Ciechanowie, Sieradzu, Wałbrzychu oraz filii biblioteki pedagogicznej w Krasnymstawie.

Wirtualna Powiatowa Biblioteka Publiczna działa w obrębie powiatu olsztyńskiego, gdzie połączono w sieć komputerową 12 bibliotek gminnych (projekt koordynowany przez WBP w Olsztynie).

Inne rozwiązania organizacyjne	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-	wielkopolskie	zachodniopomorskie	Polska
przekształcenie biblioteki innego typu	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
projekt WPBP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Razem	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	5

4. Zadania ponadlokalne zlecane były także bibliotekom funkcjonującym w sieci pedagogicznej, choć ten wariant organizacyjny przyjmowany był w pierwszej fazie powstawania bibliotek. Obecnie zaniechano jego stosowania, ale nadal istnieją propozycje sytuowania bibliotek powiatowych blisko instytucji oświatowych, np. ośrodków doskonalenia nauczycieli, co w konsekwencji wiązałoby się z zagrożeniem połączenia tych instytucji.

Biblioteki powiatowe w powiatach grodzkich

Biblioteki w powiatach grodzkich są mniej zróżnicowane pod względem organizacyjnym. Występują przede wszystkim placówki o statusie bibliotek miejskich w miastach na prawach powiatu (najczęściej w województwie śląskim, ich organizatorem jest wyłącznie miasto) oraz biblioteki wojewódzkie w miastach wojewódzkich, tam gdzie prowadzą filie miejskie (w tym przypadku miasto zleca zadania samorządowi wojewódzkiemu), np. Książnica Podlaska pełni funkcje biblioteki grodzkiej w powiecie grodzkim (a także funkcje ponadlokalne w powiecie ziemskim białostockim), podobne funkcje pełni Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie.

Bibliotekami o statusie instytucji kultury w mieście na prawach powiatu są także biblioteki dzielnicowe w dzielnicach, delegaturach powiatowych w Krakowie i w Łodzi.

Biblioteki powiatowe w powiatach grodzkich (miastach na prawach powiatu)		dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazur-	wielkopolskie	zachodniopomorskie	Polska
grodzkie		1	2	1	-	5	5	-	1	1	-	2	16	1	1	2	2	40
grodzkie, z powierzonymi zadaniami dla powiatów ziemskich*		2	-	3	-	2	1	4	-	2	2	1	3	-	1	2	1	24
województwie, które na podstawie porozumień realizują jednocześnie funkcje:	grodzkie (miejskie)	-	2	-	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6
	grodzkie i ziemskie	-	-	-	-	-	-	-	-	1*	1*	-	-	-	-	-	-	2
Razem		3	4	4	2	7	6	5	1	4	3	4	19	1	2	4	3	72

* Biblioteki te ze względu na realizację także zadań bibliotek powiatowych dla powiatów ziemskich na podstawie porozumień są wykazywane w zestawieniach dotyczących przyjmowanych rozwiązań organizacyjnych dla bibliotek powiatowych ziemskich.

Podsumowanie

Doświadczenia ostatnich siedmiu lat są mało optymistyczne. Wydaje się, że sieć bibliotek powiatowych nie wypełni się szybko (o ile wypełni się w ogóle), a biblioteki które funkcjonują, mimo olbrzymich wysiłków bibliotekarzy, nie mają dużych szans na satysfakcjonującą stabilizację.

Biblioteki powiatowe powstawały w pierwszych trzech latach po wprowadzeniu reformy. Tworzyły je samorządy zdyscyplinowane, których przedstawiciele byli przygotowani do działalności środowiskowej, współpracy z lokalnymi instytucjami, w tym bibliotekami, przy wsparciu środowiska zawodowego.

Zahamowanie procesu powoływania bibliotek powiatowych pogłębiło ogólną niekorzystną sytuację tych instytucji. Taki stan rzeczy zaakceptowali organizatorzy bibliotek. Nie obciążani sankcjami za nieprzestrzeganie zapisów ustawy nie wykazują zainteresowania zmianą dotychczasowej swej polityki.

Wbrew intencji ustawodawcy tworzenie bibliotek powiatowych stało się wieloletnim procesem ciągłym, przy tym niestabilnym, w związku z czym trudno przewidywać kierunki i tempo dalszego jego przebiegu.